

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА КАТЕГОРІЇ НАУКОВИХ ЖУРНАЛІВ

Чеботарьова І.Б., старший викладач, кафедра МСТ, ХНУРЕ

Захарова Е.О., студент, кафедра МСТ, ХНУРЕ

Анотація. У тезах розглядаються основні типи наукових журналів, їх класифікація та особливості розміщення в них публікацій. Представлена інформація може бути корисною для розуміння типології журнальної продукції та для вибору правильного типу та категорії журналу для публікації своїх наукових результатів.

Ключові слова: НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ, КЛАСИФІКАЦІЯ, ФАХОВЕ ВИДАННЯ, КВАРТИЛЬ, НАУКОМЕТРИЧНІ БАЗИ.

Метою роботи є визначення особливостей наукового періодичного видання та класифікація журналів за цільовим призначенням.

Не зважаючи на мінливе економічне на політичне середовище, розвиток науки продовжується. Відповідно необхідна публікація отриманих результатів в наукових виданнях (збірниках тез, наукових журналах, монографіях тощо).

Найбільш вагомими і цікавими з точки зору підтвердження компетентності науковця є наукові журнали. Наукові журнали - це основне джерело наукових знань, публікуючи ретельно перевірені дослідження з різних дисциплін. Вони охоплюють широкий спектр форматів, від рецензованих статей до редакційних статей, сприяючи обміну новаторськими відкриттями й формуючи колективне розуміння різних галузей дослідження.

Журнал – періодичний документ, що містить статті або реферативні відомості, огляди з різноманітних суспільно-політичних, виробничих, наукових питань, літературно-художні твори [1, 2]. Статті в журналі, в порівнянні з газетою, більшого обсягу, мають постійну рубрикацію. Журнали – видання ілюстровані, мають ширшу тематику, ніж газета.

В Україні перший науковий журнал «Літературно-науковий вісник» видається Науковим товариством імені Шевченка з 1868 року [3].

Як засіб інформації журнал має такі особливості [4]:

- регулярність виходу в світ номерів через певні проміжки часу;
- наявність опублікованих матеріалів у виді статей;
- журнал має певний тематичний напрямок змісту, статей, які в ньому містяться;
- особливе поліграфічне оформлення та формат.

Кожний номер журналу виходить впродовж року під постійною назвою, але номери мають різний зміст. Більшість журналів є ілюстрованими виданнями, а наявність і характер ілюстрованих матеріалів визначається конкретним типом журналу та його тематикою.

Інформація в журналі може бути первинною (статті, художні твори, нариси) або вторинною (реферати, огляди тощо). Журнальні видання також можуть містити оригінали творів або переклади.

Внутрішню структуру журнальних видань визначають рубриковані розділи та різноманітні за жанром, обсягом матеріали.

Читацьке призначення журналів залежить від сфери діяльності читача, його професії, загального культурного розвитку та інтересів.

Саме читацьке призначення визначає стиль викладу інформації, тематику видання, характер його матеріалів, розрахованих на читачів певних вікових категорій, залежно від виду їх занять та діяльності. Існують, також, видання, розраховані на специфічні групи населення, наприклад, для людей із фізичними недоліками.

Звідси, всі журнальні видання поділяються на масові і соціальні. Масові журнали розраховані на широке коло читачів. Соціальні – призначені для окремих соціальних груп. Їх завданням є забезпечення комунікації у цих групах.

За читацьким призначенням журнали можуть бути розраховані на читачів-не спеціалістів, та для спеціалістів в певних галузях знань чи суспільної практики.

За функціональним призначенням журнали поділяються на: суспільно-політичні (правознавчі, суто-політичні, економічного типу, популярні); наукові (природничі, гуманітарні, загальнонаукові); науково-популярні (технічні, науково-фантастичні, природознавчі, загальнонаукові); культурологічні (літературно-художні, культурно-мистецькі, релігійні); існують також, фахово-галузеві видання, статево-групові (для села, для молоді, для жінок) тощо.

Журнали суспільно-політичного типу містять статті та матеріали актуальної суспільно-політичної тематики і розраховані на широке коло читачів. Цей тип журналів може містити матеріали загальнополітичної тематики, економічної тематики або сатиричні чи розважальні твори.

Наукові журнали містять статті та матеріали про теоретичні дослідження і матеріали прикладного характеру. Такі видання розраховані на наукових працівників і випускаються, як правило, науковими товариствами, академіями наук, окремими міністерствами, університетами.

Журнали науково-популярного типу містять статті та матеріали про основи наук, про теоретичні або експериментальні дослідження в галузі науки, культури, слугують розповсюджувачами знань і сприяють самоосвіті та популяризації досягнень науки і техніки.

Фахово-галузеві видання призначені для працівників певної сфери діяльності і містять статті та інші матеріали з питань економіки, техніки, сучасних технологій, організації виробництва та практичної діяльності, методичні розробки. Такі журнали видаються певними профспілками, міністерствами та відомствами.

Існують різні класифікації журналів за такими ознаками:

- читацькою аудиторією;
- місцем видання;
- характером інформації;
- видавничим органом;
- мовою;
- тематичною спрямованістю;

– цільовим призначенням.

Найбільш визначальними ознаками виступають тематична спрямованість і цільове призначення.

Найчастіше при класифікації журнальної продукції застосовується принцип цільового призначення, який характеризує суть видання, визначає його читацьку аудиторію, завдання та програму, конкретизує характер і тип видання. Розглянемо поділ журналів за цільовим призначенням на прикладі спеціальної журнальної періодики.

Спеціальні журнали, незалежно від їх галузевої належності, розраховані переважно на наукових працівників, широке коло спеціалістів, передовсім практиків і спеціалістів, які працюють у даній галузі. Відповідно до цього спеціальні журнали поділяються на наукові, фахові та інформаційні. Вони у свою чергу поділяються на такі типи:

- наукові - на академічні, вузівські, галузеві;
- фахові - на теоретичні, практичні та масові;
- інформаційні - на реферативні та фахово-інформаційні.

Розглянемо для прикладу типи наукових журналів, що мають найбільше значення для перспектив розвитку галузі, рівня її науково-технічного поступу.

Згідно з існуючими системами наукових установ - академічною, вузівською і галузевою - вид наукових журналів поділяється на три типи: академічні, вузівські, галузеві. На перший погляд, поділ тут відбувся відповідно до того, який орган видає журнальну продукцію, але насправді - за цільовим призначенням, властивим кожному типу видання відповідно до різних завдань академічної, вузівської і галузевої науки.

Перший тип наукових журналів, що відображають досягнення фундаментальних наук, – академічні журнали. Їх видають Національна академія наук України, наукові товариства, науково-дослідні інститути. Наприклад, «Вісник Національної академії наук України».

До другого типу наукових журналів належать численні серії вісників вищих навчальних закладів, наукові доповіді вищої школи, наукові праці вчених вищої школи тощо. Наприклад, збірник наукових праць «Технологія і техніка друкарства».

До третього типу належать наукові журнали, які видають галузеві міністерства на базі наукових установ - відомчих науково-дослідних інститутів, або вищі за напрямом своїх наукових досліджень. Журнали цього типу відображають досягнення не тільки фундаментальної, але й прикладної науки. Наприклад, «Метрологія та прилади», «Біоніка інтелекту» тощо.

Наказом МОН від 15.01.2018 № 32 був затверджений Порядок формування переліку наукових фахових видань для публікації результатів наукових досліджень. Існує три масштабні категорії [5].

А – найпрестижніші й авторитетні журнали. Вони входять до переліку рецензованих джерел WoS і Scopus.

Б – журнали, які включені до профільних міжнародних наукометричних баз і підпадають під усі критерії, передбачені Порядком формування переліку наукових фахових видань.

В – журнали, які були включені до переліку видань на момент затвердження Порядку, а також усі журнали, виключені з категорії Б чи А на два роки. Якщо протягом двох років видання не отримали вищевказані категорії, тобто не вийшли з групи В, вони виключаються зі списку й більше не вважаються фаховими.

Разом у WoS і Scopus на сьогодні індексується 131 український науковий журнал. Їх кuartиль здебільшого Q4. Переважають точні, технічні дисципліни [5].

Кuartиль наукового журналу – міра «значущості» наукового журналу всередині наукометричної бази.

Усі журнали в певній наукометричній базі поділяються на чотири групи за їхнім рівнем імпаکت-фактора. До першого кuartиля включають журнали з найбільшими імпакт-факторами в категорії, до останнього – четвертого кuartиля – журнали з найнижчими (позначення: Q1, Q2, Q3 і Q4).

На основі своїх рейтингів журнали можуть переміщатися з одного кuartиля до іншого після кожного перерахунку результатів цитування того чи іншого року. Журнали також можуть мати різні кuartилі в різних наукометричних базах.

Дізнатися кuartиль журналу можна за допомогою ресурсів «SCImago Journal and Country Rank» (Scopus) або «Journal Citation Reports» (Web of Science). Обидві платформи ділять усі видання за категоріями. Кожен журнал може входити в декілька категорій, всередині яких він отримує свій показник кuartиля.

Наукові журнали публікуються як у паперовому вигляді, так і у форматі інтернет-журналу. Частина журналів виходить виключно в електронному форматі й доступна тільки в мережі Інтернет. З погляду доступу, наукові журнали можна класифікувати як такі з відкритим доступом, з доступом на основі передплати (підписки) і змішані. Журнали відкритого доступу відразу після публікації надають свій вміст у вільний доступ усім читачам в інтернеті. Такий підхід може сприяти ширшому поширенню наукових знань, але може вимагати від авторів плати за публікацію.

Розглянуті в тезах типи наукових журналів, їх класифікація та особливості розміщення в них публікацій можуть бути корисні будь-яким дослідникам: студентам – для розуміння типології журнальної продукції, магістрам, аспірантам та викладачам – для вибору правильного виду та категорії журналу для публікації своїх наукових результатів.

Література.

1. Дурняк, Б.В. & Ткаченко В.П., Чеботарьова І.Б. (2011). Стандарти в поліграфії та видавничій справі: довідник. Львів: УАД.
2. Ткаченко, В.П., Чеботарьова, І.Б., Киричок, П.О., & Григорова, З.В. (2008). Енциклопедія видавничої справи: навч. посібник. Х.: ХНУРЕ.
3. Науковий журнал. <https://uk.wikipedia.org>.
4. Журнал, як вид документа: загальні відомості. <https://osvita.ua/vnz/reports/journalism/25647>.
5. Наукові публікації в журналах, які входять до категорії А, Б. <https://nauka.gov.ua/information/naukovi-publikatsii-v-zhurnalakh-iaki-vkhodiat-do-katehorii-a-b/>.